

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Քեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume XI, Number 10 — February 1989

ԽՕՍՔ ՍԻՐՈՑ
ԵՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ

**Catholicoi Vazken I & Karekin II Leave U.S.;
Both Plead for Solidarity & Reconciliation**

Միրելի հայորդիներ,

Մրտի խոր գոհունակութեամբ եւ հոգեկան մեծ բաւարարութեամբ է որ կը գրեմ Ձեզի, Ձեր հետ բաժնելու համար կարգ մը մտածումներ եւ ապրումներ:

Հարաբաղեան շարժման յառաջ բերած մեծ խանդավառութեան եւ անոր յաջորդած բեկումի օրերէն յետոյ, ահաւոր երկրաշարժը եկաւ ցնցելու մեզ բոլորս: Ծանրացած սրտով, եւ սրտմուժեան կոտտանքով կը փորձէինք բոլորս օգնութեան փութալ երկրաշարժի աղիտեայներուն, առանց մոռնալու Արցախական շարժման բերելու մեր օժանդակութիւնը: Այս մթնոլորտին մէջ մեծապէս մխիթարական եղաւ բոլորիս համար Նիւ Եորքի մէջ ողջունել Ամենայն Հայոց Տ.Տ. Վազգէն Ա. եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ.Տ. Գարեգին Բ. կաթողիկոսները, որոնք իրենց ժամանումէն սկսեալ միշտ միասին երեւցան եւ գործեցին, խօսուն եւ օրինակելի կերպով հուշակելով իրենց հայրական սէրն ու ջերմ հոգածութիւնը հայ եկեղեցւոյ, հայոց ժողովուրդին եւ մայր Հայրենիքին հանդէպ:

Վեհափառները եկան՝ միասնաբար հովանաւորելու համար Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու հայկական գաղութներու նախաձեռնութիւնը՝ վերաշինելու համար աւերեալ քաղաքներն ու գիւղերը մեր Հայրենիքի ընդհանրապէս եւ Ստեփանաւանը մասնաւորապէս:

Տ.Տ. Վազգէն Ա. հայրապետ ու իր գործակիցները, յատենի ժողովոյ, ամերիկահայ կաղմակերպութեանց ներկայացուցչական ժողովին ներկայացուցին Ստեփանաւանի վերաշինութեան ծրագիրը: Տ.Տ. Գարեգին Բ. հայրապետն ալ, հրապարակաւ արտայայտեց իր գորակցութիւնը սկսուած գործին հանդէպ, եւ խօսեցաւ հայ ժողովուրդի վերականգնումին հանդէպ իր հաստատ համոզումով:

Եկեղեցիներ եւ համայնքներ, կաղմակերպութիւններ եւ անհատ բարերարներ յառաջ եկան, բանաձեւեցին իրենց մտածումները եւ յանձն առին բերելու իրենց սրտագին մասնակցութիւնը, որպէսզի յառաջիկայ ամիսներուն եւ տարիներուն, եւ իրենց հնարաւորութեանց սահմաններուն մէջ, օժանդակեն Հայրենիքին՝ նրկական թէ բարոյական եւ յատկապէս մասնագիտական ներդրումներով:

Հիմա մեր հայրապետները արդէն իսկ վերադարձած են Ս. Էջմիածին եւ Անթիլիաս: Բայց՝ մեզի թողուցին իրենց սէրը, իրենց նուիրումի թափը, եւ յատկապէս եղբայրութեան ոգին, գործելու եւ ծառայելու համար միութեան եւ միասնականութեան հրամայականին ներքեւ:

Աստուածային պատուիրան է նայիլ հայրերուն, եւ հետեւիլ անոնց օրինակին: Հիմա՝ հերթը մերն է, որ նայինք իրենց, եւ մեր աշխատանքով արժանի ըլլանք այն ակնկալութեանց՝ որոնք մերն են, մեր Հայրենիքի վերակառուցման գործին բերելով մեր

Photo by Kevork Djanezian

His Holiness Vazken I presents a silver dove of peace to Archbishop Mesrob Ashjian as a reminder of his visit to St. Illuminator's Cathedral on Saturday February 11 prior to his return to Armenia. The Supreme Patriarch's historical visit was witnessed by an overflow crowd which filled the church as well as the church hall where closed circuit television had been set up.

**FULL COVERAGE OF THE HISTORIC
TEN-DAY VISIT INSIDE**

The ten-day visit began on Friday, February 3, when the Pontiffs arrived in New York within hours of each other. In this photograph, Archbishop Torkom Manoogian, Primate of the Diocese of the Armenian Church of America, welcomes the Catholicos to St. Vartan Cathedral where Hrashapar services took place.

Photo by Harry Koundakjian

The historic visits of the world's two top Armenian religious leaders came to an end February 12, with the second Pontifical Divine Liturgy at the Cathedral of St. John the Divine attended by thousands of Armenians from the metropolitan area and beyond. His Holiness Karekin II, Catholicos of the Great House of Cilicia, was the celebrant and preacher.

His Holiness Vazken I, Catholicos of All Armenians, and Catholicos Karekin II arrived in New York Friday, February 3 and for ten days participated together in a series of public and private events, including a meeting with President Bush, press conference with Mayor Koch, and two days of meetings with representatives of all major organizations of the American Diaspora. Catholicos Karekin came to the United States upon the invitation of Catholicos Vazken to join in coordinating earthquake relief efforts of North and South America.

His Holiness Vazken I returned to the Soviet Union on Saturday, February 11, after visiting St. Illuminator's Cathedral. A large number of people filled both the church and the hall where closed circuit television had been set up. Attending were clergy from North and South America from both Sees. Archbishop Mesrob Ashjian welcomed the Catholicos, as did Archbishop Datev Sarkissian, Prelate of the Western Prelacy.

Stating that this was one of the most significant days of his life, His Holiness Karekin II invited Vazken Vehapar to address the congregation. The soft-spoken

(continued on page 4)

Editorial**Walking Together**

"Can two walk together, except they be agreed?"—Amos 3:3

History by its very nature is what we look back on. It is time past and events gone. Yet there are moments or days in our lives when we know that we are living through a historic period. The period from February 1988 to February 1989 was surely such a time, a historical time for all Armenians. Indeed, as some authorities have stated, the significance of the events of that period has already had its effect in the area of east-west relations.

These historic events began in February 1988 with massive demonstrations in Yerevan over the issues of Karabagh, pollution, and self-expression. Then in December the earth literally shook with the earthquake in and around Leninakan, bringing death and destruction to the Armenian people. It was a year of deep emotion, soaring pride, crushing disappointment, and serious introspection.

But this period of mourning was capped by faith, hope, and love as our two catholicoses, Vazken I, Catholicos of All Armenians, and Karekin II, Catholicos of the Great House of Cilicia, made their momentous and crucial joint trip to the United States in February of 1989. The catholicoses joined their voices, their words, and their efforts in a pledge to bring together a church and a people that were put asunder for too many years. Theirs was a courageous act, an act of true leadership that the Armenian people so desperately needed to begin to heal the rift within the community.

Many precedents were set in one week that should serve as foundation stones to build upon: the celebration of the Mass with both catholicoses present, the reciprocal visits to the cathedrals of the Diocese and the Prelacy by the two catholicoses along with their archbishops and priests, the joint visit in Washington with President Bush, the joint press conference with Mayor Koch in New York. Most of all there were the unforgettable, serious and forceful messages of both Catholicos Vazken and Catholicos Karekin admonishing their people to re-evaluate the past, to destroy the psychological barriers that divide them, and to act as one church, one nation, one people.

Not everything went smoothly. There were some negative incidents, but these were minor and could not detract from the sacred and beneficent mission on which the two catholicoses had embarked. Vazken I and Karekin II reaffirmed their rightful positions as leaders of the Armenian Church, came together, and in one precedent-shattering week, set the stage for the reconciliation of the church that can only bode well for the entire nation. It is now up to the faithful to follow the stirring example of their church leaders to recapture the glory of the Christian mission of the Armenian Church and to build a bright future for the entire Armenian nation.

Agony and Hope in Armenia

by Richard L. Deats

Armenia's devastating earthquake in December, which exacted tens of thousands of deaths, was only the latest of upheavals to trouble Armenians in the past year. Almost a year ago many Armenians were killed or forced to flee the Azerbaijani City of Sumgait because of heightened tensions arising from a territorial dispute between the two Soviet republics, Armenia and Azerbaijan. Within Azerbaijan lies the territory of Nagorno-Karabagh, which is overwhelmingly Armenian in population (originally 95 percent), history, language and culture. Prior to *glasnost* and *perestroika*, ethnic and national tensions in the U.S.S.R. were strictly controlled. The new openness, however, is releasing long-suppressed sentiments, especially in the Baltic republics and Armenia.

In February of 1988, over the objections of Azerbaijan, Nagorno-Karabagh's soviet voted to secede from Azerbaijan and reunite with Armenia. Armenian citizens expressed their strong support for this move through massive demonstrations, petitions, strikes and work stoppages. Opera Square, in downtown Yerevan, was renamed Freedom Square, and every evening after work hundreds of thousands of citizens gathered there for speeches and discussions—an extraordinary development, even given the Soviet Union's new open atmosphere. Nicolai Hovhannessian, deputy director of the Institute of Oriental Studies in Yerevan, claims these events are turning Armenia into "the academy of democracy in the world." Azerbaijan, however, adamantly opposes Armenian demands and asserts its own historical and constitutional claims to Nagorno-Karabagh. This has provided ancient animosity between the Azerbaijanis (predominantly Muslim) and the Armenians (predominantly Christian), leading to widespread unrest that boiled over into violence and death February 27-29 in Sumgait. Official sources say that 32 Armenians were killed, but Armenian sources claim the toll reached 300 to 500. In addition, thousands of Armenians fled Azerbaijan and hundreds of Azerbaijanis fled Armenia. On March 23, the Presidium of the Supreme Soviet of the U.S.S.R. announced efforts to improve the situation in Nagorno-Karabagh, but did not accede to the Armenian demands for reunification, leaving the Armenians frustrated and restive.

One must know Armenian history to understand fully the depth of Armenian sentiments in the current situation.

Of the 5.4 million Armenians in the world, 4.7 million reside in the Soviet Socialist Republic of Armenia. Their history goes back over 2,600 years. During the first century B.C., Armenia stretched from the Black Sea to the Caspian Sea and down across the Tigris and Euphrates Rivers to the Mediterranean. Living at a strategic crossroads of the ancient and medieval worlds, Armenians frequently experienced invasions, plunder and conquest. They submitted to successive rule by the Assyrians, Persians, Byzantines, Romans, Ottoman Turks and Russians. In the 19th century, some Armenians sought to overcome second-class citizenship under Ottoman rule by working for equality and civil rights; others formed underground revolutionary societies in an effort to

regain national freedom. In the late 19th century, Armenians suffered periodic persecution and killings. At the time of World War I, Armenia, sandwiched between Russia and Turkey, endured horrible massacres at the hands of the Ottoman Turks. Armenian leaders—including priests and scholars—were killed; Armenian conscripts, drafted into segregated units of the Ottoman army, were murdered; Armenian churches and monuments were desecrated. Children were seized and taken to be reared in Turkish homes. Armenian survivors were forced to flee, many starved to death and others were killed by marauding bands. Though the Turks deny these acts were genocidal, 1.5 million Armenians died in this conflict in 1915.

After World War I, Armenia briefly became independent, but then the Turks invaded the western part of the country and incorporated it into Turkey. Eastern Armenia, which in 1828 had been part of Czarist Russia, came under Soviet rule in 1920. While the Soviets protected Armenia from the Turks, territorial problems remained, including that of Nagorno-Karabagh, which was placed under Soviet Azerbaijan. After World

**The Armenian
Apostolic Church keeps
alive hope for new life
that comes in the midst
of misfortune.**

War II, Armenia received funds for schools and other social needs; after Stalin's death, memorials were built commemorating the Armenian genocide. In neighboring Nagorno-Karabagh, however, Azerbaijan suppressed the Armenian language, prohibited residents from visiting Yerevan and banned institutions of higher education. In a territory that had 130 churches and several monasteries at the turn of the century, none remained after the 1930s.

In 1987, Armenians' sentiments about Nagorno-Karabagh came into the open, and many hoped that Gorbachev would honor their wishes. When this did not happen, Armenian agitation became more radical. In July the Soviet government rejected Nagorno-Karabagh's unification with Armenia as unconstitutional on the grounds that "the territory of a Union Republic cannot be altered without its consent" (article 78 of the Soviet Constitution), consent which Azerbaijan steadfastly refused to give. At the same time the Supreme Soviet decided to send a representative of the Central Committee and the Presidium of the Supreme Soviet to Stepanakert, the capital of Nagorno-Karabagh, to deal with both republics and to foster their social and economic development. It also establish-

ed a special commission of the Palace of Nationalities of the Supreme Soviet. The Supreme Soviet had to acknowledge Azerbaijanis' needs as well, for it is part of a large, resurging Muslim minority that has its own historical claims. Azerbaijan borders Iran, and the Shi'ite Muslims of both countries share strong historical ties.

A brief period of calm following the July decisions ended in September when the Armenians took to the streets again, without the earlier slogans hailing Gorbachev and *perestroika*. Embittered by Moscow's failure to meet their demands, Armenians adopted a much more radical and sweeping outlook. The new Armenian National Movement is now calling for far more than reunification with Nagorno-Karabagh; it is demanding that in Armenia the national language be given priority over Russian, that Armenians be granted the right to fly the Armenian flag used when Armenia was independent, and that Armenian consulates be opened in the countries of the Armenian diaspora. It is insisting on veto power over federal projects in Armenia (such as a controversial nuclear power plant) and a measure of economic sovereignty as well. It wants the Red Army to establish an all-Armenian unit. The Armenian activists, who maintain they are working within the Soviet Constitution, are pushing for a large measure of self-rule and expression. The electoral reform taking place in the country gives them hope that in the 1989 elections they will be able to select officials who are more sympathetic to their goals.

Agitation became so great in November that the Red Army assumed military control in Yerevan. Baku (the capital of Azerbaijan), and other communities in the two republics, enforcing curfews, directing military patrols and roadblocks, and placing tanks at major intersections. However, Gorbachev appears determined not to resort to old-style Soviet repression; he maintains that the release of long pent-up grievances is to be expected under *perestroika*. Yet some worry that the enemies of reform will use the unrest to foster a conservative backlash against liberalization policies. On the other hand, if the Armenians' demands are rebuffed, their centuries-old sense of victimization could lead them to make even more radical demands, resulting in a dangerous showdown with Moscow.

The Armenian Apostolic Church has played a central and unifying role in its nation's tragic history. In 301 A.D., Armenia became the first nation officially to adopt Christianity. Over the centuries.

(continued on page 8)

Richard L. Deats directs the U.S.-U.S.S.R. Reconciliation Projects of the Fellowship of Reconciliation in Nyack, New York. This article appeared in the January 25, 1989 issue of The Christian CENTURY.

OUTREACH

A monthly publication of the Armenian Apostolic Church of America

Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate

Iris Papazian, Editor

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, NY 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscripts are welcome; please include a stamped, self-addressed return envelope. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America. Second class postage paid at New York, NY 10016.

Postmaster: Send address changes to OUTREACH, 138 E. 39th Street, New York, NY 10016.

MUSICAL ARMENIA

MARCH 11, 1989

Featuring

Mark Kyrkostos

Composer — Pianist

Weil Recital Hall

CARNEGIE HALL

W. 57th Street, New York City

8:30 p.m.

Tickets: \$15.00

For tickets: (212) 689-7810

Sponsored by the Prelacy Ladies' Guild

ԽՕՄՔ ՍԻՐՈՅ...
շար. էջ 1-էն

գործոն մասնակցութիւնը եւ միշտ օրինակելով մեր հայրապետներու միասնաբար գործելու հրամայական կոչին:

Այս առթիւ, կ'ուզէի իմ սրտազին շնորհակալիքը յայտնել Ձեզի բոլորիդ, Ձեր ցուցաբերած ազնուական ոգին, հայոց Հայրենիքին եւ Հայ Եկեղեցւոյ հանդէպ Ձեր արտայայտած բարի զգացումներուն, եւ առհասարակ դրական այն կեցուածքին համար, զոր արտայայտեցիք քանիցս: Որքան մխիթարական էր տեսնել Ձեր խանդավառ եւ հաւատաւոր մասնակցութիւնը՝ Հայրապետական զոյգ պատարագներուն եւ մեր վեհափառներու տարբեր առիթներով ունեցած ելոյթներուն:

Կ'աղօթեմ որ Աստուած օրհնէ Ձեզ, զօրացնէ զձեզ բոլորդ, եւ պահէ ու պահպանէ նոյն սիրով, որպէսզի փոխադարձ յարգանքի եւ նոյն ազգին եւ նոյն հայրենիքին պատկանելիութեան զգացումին թելադրանքով ապրիք եւ գործէք յառաջիկային եւս:

Աղօթքով եւ սիրով՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
Առաջնորդ

WITH LOVE AND THANKS...

Beloved People,
I write this message with a heart filled with gratification and deep spiritual comfort. After the tribulations our people experienced for the Karabagh issue and particularly after the devastating earthquake of Leninakan, when our hearts were filled with sorrow and pain, it was most comforting and uplifting to see His Holiness Catholicos Vazken I of All Armenians and His Holiness Catholicos Karekin II of the Great House of Cilicia together from the first moment of their arrival in New York. Their presence was the most tangible and exemplary manifestation of their fatherly love and concern for their church, their people, and their fatherland.
They came, together, to jointly sponsor the participation of the Armenian

communities of the United States, Canada, and South America, in the reconstruction of the devastated areas in general and of Stepanavan in particular.

Catholicos Vazken I, as well as members of his delegation, presented the plans for the reconstruction of Stepanavan and Catholicos Karekin II gave his full support and expressed his thoughts and vision on the coming work of the redressment of the Armenian people.

Our churches, communities, organizations as well as individuals were motivated and expressed their readiness to bring their full participation in the coming months and years ahead by providing ways and means according to their abilities for different aspects of the reconstruction work through technical, technological and material help.

Both our spiritual fathers have just left for Etchmiadzin and Antelias. They left with us their love, their dedication, and their inspiring spirit of brotherhood and unity.

"Ask your Father, and he will tell you, your elders and they will explain to you." (Deut. 32:7); it is a divine precept. It is now up to us to live up to their expectations by devoting ourselves to the reconstruction work and follow their commendable example of working together.

I take this opportunity to extend to you my heartfelt thanks and appreciation for your kindness, your dignity and your positive reactions which you expressed towards our Vehapars. I rejoiced by witnessing your joy, during the divine liturgies and public functions where our beloved Catholicos addressed the people.

I pray to God to strengthen you with the same spirit of love, mutual respect, and sense of belonging exhibited by our spiritual leaders.

God's blessing be upon you all.

Prayerfully yours,
ARCHBISHOP MESROB ASHJIAN
Prelate

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

1988 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՄԵԾ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀՈՒԱԾ ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՅԻՇՄԱՍԿԻՆ

Նուիրած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

Երկու տարեկան այս հայ երեխան Այդպէս էլ մնաց... երկու տարեկան... Սոււգայիթ տեսաւ մի տարեկանում, Երկուսում գոհուեց Ջաջուտ աւանում... Ջոհուեց ու թաղուեց, բայց... չմահացաւ, Վիրաւոր սգուր հրեշտակ դարձաւ եւ սաւառնում է հիմա երկնքում, մեզ յառած աչքերն իր սեւ ու տրտում... Սաւառնում է նա, ու նրա տեսիլից Դաշոյնն ընկնում է դահիճի ձեռքից, Չար մարդկանց արտերն իսկոյն մեղմանում եւ գազանները... եղնիկ են դառնում... «Հայաստանն է սա», - ասում են նրանք, Տեսնո՞ւմ էք լուսէ պսակը նրա, Ինչ են նրա մեծ տառապանքի դէմ մեր կոնկրետն ու վիճերը նսւմ... Հայաստանն է սա - Ոգին Յարութեան Դոնորն՝ Ազնիւի եւ Արդարութեան, որ իր արիւնն է տուել դարեդար Ամէն մի ազգի պայքարին արդար: Կարո՞ղ էր մէկին Արարիչը մեր Պարգեւել այսօրն ցաւ ու դառնութիւն, Եթէ նա մի նոր Մեսիա չլինէր, Չունենար մի սուրբ Առաքելութիւն... Եւ ոյս ու չարիք մի պահ մոռացած, Ասես մի մարմին ու հոգի դարձած Այդ հրաշքին են նայում միասին, ինչպէս մոգերը՝ Աստղին Յիսուսի...

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

1988 Դեկտեմբեր, Երեւան

Barbara Tuchman, 77

Barbara W. Tuchman, whose writings of history earned her two Pulitzer Prizes, died February 6 following a stroke. She was 77 years old.

Mrs. Tuchman was a granddaughter of Henry Morgenthau, Ambassador to the Ottoman Empire during World War I, who became an outspoken eyewitness to the massacre of Armenians during that period.

Many of our readers may be unfamiliar with the speech Mrs. Tuckman delivered during the 60th anniversary commemoration of the Genocide held in Madison Square Garden in 1975. It is reprinted below.

Our condolences to her husband, Dr. Lester Tuchman, three children and four grandchildren.

Archbishop Sarkissian, ladies and gentlemen, I think my grandfather would have been very proud and pleased that your committee invited me to be with you tonight, and I am pleased myself.

I know that as a Jew he understood the importance of a people of ancient history, ancient culture, and of intense identity. Also as a Jew, he understood oppression, tyranny, pogroms. That was why he could not remain Ambassador to the Turks and resigned and came home.

Above all, he understood the necessity of survival. And that was why, in addition to humanitarian reasons, he came home to become the moving spirit of the American relief effort, which, more than I think it's safe to say—more than any other man he generated by public meetings and money raising and writing and speaking, and brought out that extraordinary outpouring of relief from this country that helped to save a large number of the destitute survivors—the kernel and nucleus of those of you who are here tonight, and whose presence here defies the idea of genocide.

That he could not insure the survival of the independent Armenian Republic established after the peace conference, or prevent its desertion by the Allies and the United States, was the tragic frustration that often goes with great accomplishments. But no one man could have done that. It was one more, perhaps the worst, of the terrible failures of the peace settlement.

The important thing is that the Armenians were not passive martyrs. They fought back when they could, even though the Turks, deliberately to make the resistance impossible as they thought, arrested the Armenian leaders first and murdered them and then all the men. Nevertheless, here and there, villages held out—at Ourfa and Cilicia, where they held off a regular Turkish Army unit for six weeks; at Musa Dagh, where they held the mountain against 15,000 Turks, and in the great rising at Van. It was these actions that maintained your identity and that nourished the spirit that cannot be killed by Turks or Kurds or anyone else.

If the price of liberty, as we say in this country, is eternal vigilance, the price of identity is eternal and conscious self-respect. The basic principle still holds: "If I am not for myself who will be for me?" That is your task: maintaining, enriching, strengthening your identity, never forgetting, never merely assimilating in the larger majority. As the Jews know the struggle for identity is never over, it is perpetual. The world is richer for every people that feels itself a people, that preserves its sense of nationhood and cultural identity. And their own lives are richer for it, and more meaningful. Does territorial independence lie in your future, as I hope it does? Who knows what lies ahead?

Talaat, the Turkish Minister of Interior, refused to call off the massacres and deportations on the ground, as he told my grandfather of "the inevitability of the historical process," meaning that

the weaker nation must succumb. He was wrong. There is no inevitability in history and the weaker nation, especially one that is as old and viable as yours, is as important as the stronger.

If there is one thing I have learned as a historian, it is that history is never inevitable and usually unpredictable. History is a great joker forever presenting us with a twist that no one anticipated. The most important international event since World War II was the split between Soviet Russia and China in what we thought was the Communist monolith. No one predicted it or planned for it, yet it turned international affairs inside out. It is relevant, these unexpected twists, because people say that your future has been fixed. But you never know where these twists will come.

Would you have said five years ago that you would live to see Richard Nixon and Mao Tse-tung having their pictures taken together—looking uncomfortable to be sure—but none the less side by side. Yet we saw that impossible interview in 1972. The resignation, while under impeachment, of an American president, would anyone have thought that was coming? The overnight rise of the Arabs like a Djinn out of a bottle, all the reversals caused by all these unexpected and unplanned happenings show us that anything can happen.

Who knows what some fine day may happen in Turkey, in Persia, in the Soviet Union, where your land is, your origins, your people?

At the Paris Peace Conference your representative, the poet Aharonian, said that the corpses of the martyrs "cried out from the very earth" for assurance of an independent home. They did not get it—except in so far as it lives in you and in the maintenance of your heritage, your Armenianism, which must maintain itself to be ready for that twist in history.

It is that survival that nullifies genocide and ensures, to quote Winston Churchill, that the three words "not in vain" may be the pride of those who survived and the epitaph of those who fell."

I am sorry for those who do not read the Bible every day; I wonder why they deprive themselves of the strength and the pleasure. It is one of the most singular books in the world, for every time you open it, some old text that you have read a score of times suddenly beams with a new meaning.
There is no other book that I know of...that yields its meaning so personally, that seems to fit itself so intimately to the very spirit that is seeking its guidance.

Woodrow Wilson

Calendar of Events

Lenten Lecture Series

All of the lectures begin at 7:30 p.m. at the Prelacy, 138 E. 39th St., New York.

MARCH 3
"The Architecture"
by Edward Balasanian

MARCH 10
"Weaver, Merchants and Kings: The Art of Armenian Rug Weaving"
by Lucy Der Manuelian

MARCH 17
"Frescoes"
by Archbishop Mesrob Ashjian

MARCH 11
MUSICAL ARMENIA CONCERT
Mark Kyrkostas, composer/pianist. Weill Concert Recital Hall, Carnegie Hall; 57th St., New York. For information: S. Vartanian: (718) 441-2134.

Please call the Prelacy for additional information (212) 689-7810

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՑՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Artist Paul Sagsourian captures the historic moment on 27th Street or as heard in the crowd, *Miracle on 27th Street.*

PONTIFICAL VISIT
(continued from page 1)

Supreme Patriarch began his message with the welcome words, "This is my first visit to this Cathedral and I can tell you I feel it is my home, just as Catholicos Karekin felt at home in Etchmiadzin." Acknowledging that there had been many problems in the past, the Pontiff said it is now time to put the past in the past and to concentrate on the future. He recalled the circumstances which took him to Lebanon just one year after his election as Supreme Patriarch, and when there was turmoil over the election of a new incumbent for the Cilician See.

His Holiness said his visit to St. Il'timinator's Cathedral will usher in a new atmosphere of cooperation and mutual respect leading to the resolution of issues dividing the church in the United States.

"Together with my brother Karekin II, we have resolved all our difference," the Pontiff continued. "When Catholicos Karekin visited Etchmiadzin and delivered a sermon from the Cathedral of the Mother See, he said that a golden bridge had been built between the Mother See and Antelias. I wish to see this bridge grow stronger and become a link for closer relations."

In conclusion, the Supreme Patriarch pointed out that he was returning to his post in consolation. "I can tell you that what we have done here today was exactly what the people of Armenia looked for. I feel you understand me very well, as I understand you."

His Holiness' words were frequently interrupted with applause in a spontaneous and loving outpouring from the congregation. Clergy and lay leaders left the church in a processional and following services outside the church where a large group of faithful had gathered, the entourage left for the airport. Ceremonies at the airport included farewell performances by students of the Holy Martyrs Armenian School in Bayside, NY, and the Hovnanian Armenian School in New Milford, NJ.

Pontifical Divine Liturgy

Celebrating the Pontifical Divine Liturgy on February 12, just one week after His Holiness Vazken presided and preached in the same Cathedral of St. John the Divine, His Holiness Karekin II eloquently implored the thousands in attendance to recognize that we have all been involved in the "making of history this past week." Emphasizing the need to continue and enlarge our efforts for the rehabilitation and reconstruction of the stricken areas of the homeland, the Pontiff also touched on the need to emphasize human and intellectual life in a world that is becoming overtaken by technology. He also called for the immediate release of the Karabagh Committee imprisoned in Moscow.

"The year 1988 is a turning point in our history. The Nagorno-Kharabagh issue and the earthquake had a catalytic role in buttressing the unity of the nation. The world today is not the world of 30 years ago. Look around. Look at Europe. Look at East-West relationships. Today's world is not a world of polarization but a world of convergence. Polemics are turning into dialogue. Rapprochement is the new line.

"We Armenians," the Pontiff continued, "have to read the sign of the times and adjust our strategy and the direction of our goals accordingly. We have reached such a stage of national maturity where we are one nation or we are no nation. We are not just pieces of a nation scattered around the world. I believe the Armenian people living at this time have to find a way to enter into real dialogue with each other."

Historic Week

The history-making ten days, organized by the Diocese of the Armenian Church, began on February 3, when both Pontiffs arrived in New York within hours of each other. The tone of the visit was quickly set at Hrashapar Services in St. Vartan Cathedral when His Holiness

(continued on page 8)

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ.Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Տ.Տ. Գարեգին Բ. Հայրապետ, Փետրուար 3-12, 1989 գտնուեցան ԱՄՆ-ի Նիւ Եորք քաղաքին մէջ, հովանաւորելու համար Հայաստանի երկրաշարժին հետեւանքով քանդուած շրջաններու վերակառուցման ծրագիրն ու համահայկական մակարդակի վրայ տարուելիք առաքելութիւնը:

Վազգէն Ա. Վեհափառի փափաքին ու հրաւերին ընդառաջելով Գարեգին Բ. Վեհափառ կուգար Նիւ Եորք, պատմական, յիշատակարժան ու ոգեւորիչ իրադարձութիւն մը արձանագրելով հայ ժողովուրդի ու մանաւանդ ամերիկահայութեան կեանքին մէջ:

Ա. ԺԱՄԱՆՈՒՄ

Ուրբաթ, 3 Փետրուար 1989, կէսօրէ ետք ժամը 2:00-ին, Նիւ Եորքի Քէնէտի օդակայանը կը հասնէր Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, իրեն ընկերակից ունենալով Գերշ. Տ. Տիրան Եպս. Կիւրեղեանը՝ Մոսկուայի Հայոց Առաջնորդ, եւ արուեստագէտ ու Ս. Էջմիածնի Գերազոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամ Տիրա Գրիգոր Խանճեանը: Վեհափառ Հօր դիմաւորութեան դաջած էին Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու ու Գանատայի Առաջնորդ Սրբազան Հայրերը՝ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան, Տ. Մեսրոպ Արք. Աշեան, Տ. Վաչէ Արք. Յովսէփեան, Տ. Տաթև Արք. Սարգիսեան, Տ. Տաթև Եպս. Ղարաբաղեան, Տ. Գրիգորիս Եպս. Բունիաթեան, իրենց հետ ունենալով թեմերու մէջ ծառայող հոգեւոր հայրերը՝ շուրջ 80 հոգի: Վեհափառ Հայրապետը իր հայրական օրհնութիւնները կը բաշխէր կրօնական դասման, որ կը մատչէր ի համըրը նորին սրբութեան օծեալ Ս. Աղոյն, եւ ապա շքախումբով կ'ուղղուէր Փլազա պանդոկը:

Յետ միջօրէի ժամը 5:00-ին Նիւ Եորքի Քէնէտի օդակայանը կը ժամանէր Տ.Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, իրեն ընկերակից ունենալով կաթողիկոսութեան Ազգային կեդրոնական Վարչութեան ատենապետն ու փոխ ատենապետը ազգային երեսփոխաններ Մեթր Խաչիկ Պապիկեանը եւ Տիրա Սուրէն Խանճեանը: Վեհափառ Հօր գալուստը կ'ողջուէին Առաջնորդ Սրբազան Հայրերը, հոգեւորականները, Կիլիկեան թեմի Ազգային վարչութեան անդամները եւ ազգայինները, որոնք ստանալէ ետք նորին սրբութեան օրհնութիւնները Վեհափառ կ'առաջնորդէին Փլազա պանդոկը:

Բ. ՀՐԱՇԱՓՈՒ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

Նոյն օրը իրիկուան ժամը 8:00-ին, Վեհափառ Հայրապետները, ընկերակցութեամբ Առաջնորդներ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Մեսրոպ Արք. Աշեանի, ու զաւազանակիրներ՝ Հայկազուն Վրդ. Նաճարեանի եւ Անուշաւան Մ. Վրդ. Դանիէլեանի կը հասնէին Ս. Վարդան Տաճար, ուր սրբազան, վարդապետ եւ քահանայ հայրերու դասը, սարկաւազաց ու դպրաց թափօրը եւ հաւատացեալ ժողովուրդը ակնկառոյց կ'սպասէին Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ երկու զահակներու ժամանման: Շարականներու երգեցողութեամբ Վեհափառ Հայրապետները կը մտնէին Տաճար եւ ատենանին մէջ միասին կ'արտասանէին կանոնական աղօթքները:

Թորգոմ Արք. ողջոյնի խօսքով մը բարի գալուստ կը մաղթէր Վեհափառներուն եւ Հայրենիքի վերաշինութեան գործի համազգային բնոյթը կը շօշափէր:

Ապա, իրենց հայրական խօսքը կ'ուղղէին Վազգէն Ա. Կաթողիկոս եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս:

Գարեգին Բ. Հայրապետի պատգամէն ետք, Վազգէն Ա. Հայրապետ «Կեցցէ Հայ ժողովուրդը» կը բացազանչէր եւ եղբայրական սիրով կ'ողջուէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը: Հաւատացեալներ խոր յուզումով, անսահման հրճուանքով ու ծափահարութիւններով իրենց գործունակութիւնը կը յայտնէին Վեհափառ Հայրապետներու միատեղ ներկայութեան, հայ եկեղեցւոյ միասնականութեան եւ հովուապետներու համահայկականութիւնը ընդգծող զգացումներուն ու թելադրանքներուն համար: Ամէն ոք կերպարանափոխուած ու Գրիստոնէական մէկ հաւատքով եւ Ազգային մէկ պատկանելիութեան գիտակցութեամբ կը բաժնուէր Վեհափառներէն:

Գ. ԱՅՑՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ

Շաբաթ 4 Փետրուար, 1989 առաւօտեան ժամը 11:00-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Շահէ Վրդ. Փանոսեանի, Մեթր Խաչիկ Պապիկեանի եւ Տիրա Սուրէն Խանճեանի ընկերակցութեամբ կը ժամանէր Ազգային Առաջնորդարան, ուր իրեն բարի գալուստ կը մաղթէին Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի թեմի Առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշեան, Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան թեմի Առաջնորդ Տ. Տաթև Արք. Սարգիսեան, Թորոնթոյի հոգեւոր հովիւ՝ Խաչիկ Մ. Վրդ. Յակոբեան, Անուշաւան Մ. Վրդ. Դանիէլեան, Վանքուժրի հոգեւոր հովիւ Սարկի Վրդ. Ալեքէմէզեան, քահանայ հայրեր, Ազգային Վարչութեան կազմը եւ առաջնորդարանի պաշտօնէութիւնը: Ներկաներ Վեհափառ Հօր սեղանակից կ'ըլլային եւ Ս. Վարդանանց տօնին աւթիւ կը տօնախմբէին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի անուանակոչութիւնը: Ողջոյնի խօսքեր կ'արտասանէին Մեսրոպ Արք., Տաթև Արք., Մեթր Խ. Պապիկեան, Տիրա Ն. Զիթեան — Ատենապետ Ազգ. Վարչութեան —, եւ ներկաներ կ'երգէին «Նորահարա» շարակները: Վեհափառ Հայրապետը անակնկալէն ազդուած, կը յայտնէր այս տարուան իր անուանակոչութեան տօնախմբութեան եզակի եղանակը, կը վերլուծէր Վարդանանց տօնին իմաստը, իր ուրախութիւնը կ'արտայայտէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ Ամերիկա գտնուելուն համար՝ հայրենասիրական կարեւոր առաքելութեամբ, ու բոլորին կը բաշխէր իր հայկական օրհնութիւնները եւ բարեմաղթութիւնները: Ապա, Վեհափառ Հայր Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ Ազգային Վարչութեան հետ հանդիպում մը ունենալէ ետք կը վերադառնար պանդոկ, ուր կ'այցելէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին եւ հիւրեր կ'ընդունէր:

Դ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

Կիրակի 5 Փետրուար կէսօրէ ետք ժամը 1:00-ին, Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները իրենց շքախումբերով կ'ուղղուէին Եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ Սէյնթ Ճոն Տր Տիւայն Տաճարը:

Օրուան պատարագին էր Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոս:

Տաճարը լեցուն էր բազմահազար հայ հաւատացեալներով, որոնց մէջէն կը յատնանար Ս. եւ Անմահ պատարագի թափօրը՝ դպիրներ, սարկաւազներ, քահանաներ, վարդապետներ, Սրբազաններ եւ հիւր եկեղեցականներ, որուն աւարտին կուգային Վեհափառ Հայրապետները: Վազգէն Ա. Կաթողիկոս պատարագի հանդերձանքով եւ առընթերակայութեամբ Թորգոմ եւ Վաչէ Սրբազաններու եւ պատարակութեամբ Տաթև եւ Տիրան Եպիսկոպոսներու ու Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Եպիսկոպոսական դասով: Թափօրը կը յատնանար մինչեւ ատենան, ուր տաճարին աւազերէցը յանուն քաղաքի Եպիսկոպոսին եւ իր հօտին բարի գալուստ կը յայտնէր Վեհափառ Հայրապետներուն ու հայ ժողովուրդին: Վազգէն Ա. Հայրապետ կը պատասխանէր արտասանուած ազ-

նիւ խօսքերուն եւ կ'ընդգծէր, թէ թէեւ չորրորդ անգամ ըլլալով կը գոնուէր այս Տա-
ճարէն ներս, սակայն այս այցը տարբեր էր նախորդներէն, երբ իր ու համայն հայ
ժողովուրդին սիրտը լի էր ցաւով ու վշտով, որուն մէջ հոգեկան մխիթարութեան եզակի
աղբիւր էր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ներկայութիւնը իր կողքին:

Ս. Պատարագը կ'ընդունէր Նիւ Եորք-Նիւ Ճորճի շրջանի բոլոր հայ եկեղեցիներու
միացեալ երգչախումբին կողմէն, դեկավարութեամբ Քրիստոս Գ. Գալֆանանի:

Յընթացս պատարագի կը քարոզէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոս եւ իր հայրապետական
խօսքը կը փոխանցէր հաւատացեալներուն:

Պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենար հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն Գարե-
գին Բ. Կաթողիկոսի նախադահուութեամբ, հոգեւոր Տ.Տ. Սորէն Սուրբաբեկեան
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ու Ազգայնականի զանազան քաղաքներու մէջ եւ
Հայաստանի երկրաշարժէն հարուածուած չորս քաղաքներու եւ 58 զիւղերու մէջ
գոհուած հայորդիներու հոգիներու խաղաղութեան համար:

Հաւաքական խոստովանանքէն ետք, Ս. Հաղորդութիւն կը մատակարարուէր
հաւատացեալներու՝ 10 եկեղեցականներու կողմէ:

Պատարագէն ետք, պաշտօնական թափօրով Վեհափառ Հայրապետները կ'անցնէին
ժողովուրդային ծովուն մէջէն՝ օրհնելով հաւատացեալները:

Ե. ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԱՑ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՄ

Կիրակի գիշեր ժամը 8:00-ին էջմիածնի թեմի Առաջնորդարանին մէջ կազմակեր-
պուած էր հանդիպում մը Վեհափառ Հայրերու հետ եւ Նիւ Եորք գտնուող հո-
գեւորականներու միջեւ:

Հանդիպման ընթացքին խօսք կ'անցնէին զոյգ հայրապետները եւ ապա լուսաբանու-
թիւններ կուտային ուղղուած հարցումներուն:

Վազգէն Ա. Կաթողիկոս առաւելաբար կը ծանրանար հետեւեալ կէտերուն վրայ. —

1. — Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հոգեւոր ճեմարանի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի եւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան ժառանգաւորացի
ուսումնական ծրագրերն են ներդաշնակման, կրթական-ուսուցչական-աշակերտական
փոխ յարաբերութեան եւ փոխ ծանօթացման ընթացք մը որդեգրել:

2. — Մեր եկեղեցւոյ ականությունները եւ Աստուածաբանական ըմբռնման բերեղացման
հեռանկարով գրական-հոգեւոր աշխատանքի ձեռնարկել Աթոռնորու միաբաններու
գործակցութեամբ:

3. — Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ թեմական վերամիաւորումը իրագործելու համար
ըլլալ համբերատար եւ համագործակցաբար սկսիլ միատեղ ու միասին տոնախմբել Ազ-
գային-եկեղեցական կարգ մը մեծ տօներ եւ իրագործութիւններ, ինչպէս՝ Վարդանաց,
Ապրիլ 24, Սարգսարապատի հերոսամարտ եւ Թարգմանչաց:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս առաւելաբար կը ծանրանար Աստուածաբանութեան
հասկացողութեան, գործնական կեանքի մէջ ցոլացման եւ վարչական-Հոգեւորական
չընթացի մէջ արտայայտման եւ հայ ժողովուրդի հաւաքական կեանքի մէջ
ճառագայթման մտահոգութեան մեկնած: Միաժամանակ, Վեհափառը կը հաստատէր
Վազգէն Վեհափառի շօշափած կէտերը եւ անգամ մը եւս կը շեշտէր Կաթողիկոսական
զոյգ Աթոռներու համագործակցութեան անդարձ վճարակամութիւնը:

Հանդիպման աւարտին, Վեհափառ հայրեր յուշանուէրներ կը բաժնէին ներկայ
եկեղեցականներուն:

Զ. ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԲԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Երկուշաբթի 6 Փետրուար, առաւօտեան ժամը 9:00-ին, Վազգէն եւ Գարեգին
Վեհափառները ընկերակցութեամբ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Տ. Մեսրոպ Արք.
Աշճեանի եւ գաւազանակիրներ Ոսթակ Վարդապետի եւ Նարեկ Վարդապետի,
պաշտօնական այցելութիւն մը տուին Նիւ Եորքի քաղաքապետ Մէյրը Բաչի,
քաղաքապետարանին մէջ:

Այցելութեան եւ ապա տեղի ունեցած մամլոյ ասուլիսի ընթացքին քաղաքապետը բարի
գալուստ մաղթեց հայրապետներուն: Երկու Վեհափառները բացատրեցին թէ եկած են
հովանաւորելու Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու նախաձեռնած Հայաստանի
երկրաշարժի աւերեալ շրջաններու վերակառուցման նուիրական ու համագալին գործը
եւ շնորհակալութեան յայտնեցին այս տեսակցութեան եւ ամերիկացի ժողովուրդին ու
յատկապէս Նիւ Եորքի բնակիչներուն մարդասիրական ջերմ վերաբերմունքին համար:
Նաեւ, ստորագրեցին պատուով հիւրերու գրքին մէջ:

Է. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԾՐԱԳՐՄԱՆ ԺՈՂՈՎ

Նոյն օրը, ժամը 11:00-ին Ս. Վարդան Տաճարին մէջ բացուեցաւ Հայաստանի
երկրաշարժէն քանդուած շրջաններու վերաշինման աշխատանքներու ծրագրման
խորհրդակցական ժողովը հովանաւորութեամբ ու աղօթքով Վազգէն Ա. եւ Գարեգին
Բ. Կաթողիկոսներու ու մասնակցութեամբ ամերիկաներու առաջնորդ սրբազաններուն
եւ զանազան ազգային, եկեղեցական, բարեսիրական, մշակութային ու հայրենակց-
ական Վազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն:

Ժողովը սկսաւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի պատգամով ու մանրամասն բացատրու-
թեամբ այն սրբազան առաքելութեան որուն լծուած էր նորին սրբութիւնը եւ Գարեգին
Բ. Կաթողիկոսի հետ եկած էր հովանաւորելու զայն այս երկրամասին վրայ:

Ապա, իր պատգամը ուղղեց Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ իր կարգին յայտնեց
Կիլիկեան Աթոռի ամբողջական զօրակցութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան՝
մեր ժողովուրդին վիճակուած ծանր լուծը միասին տանելու:

Երկու հայրապետներն ալ յաջող ու արդիւնաւէտ ժողով մը մաղթեցին:
Առաջին նիստի աւարտին տեղի ունեցաւ ճաշի հիւրասիրութիւն, որու ընթացքին
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան
Ատենապետ՝ Սեթր Ս. Պապիկեան կենաց առաջարկեց Վեհափառ հայրերու
արեւշատութեան համար:

Ճաշէն ետք ժողովականներ սկսան երկրորդ նիստին:
Տիրան Եպս. Կիւրեղեան ներկայացուց հայ եկեղեցւոյ ու եկեղեցականութեան դերը
աղէտի օրերուն եւ այժմ աղօթքի, մխիթարութեան ու օժանդակութեան բնագաւառներէն
ներս թէ երկրաշարժէն վնասուած շրջաններու, թէ Ս. էջմիածնի, թէ Հայաստանի, թէ
Մոսկուայի եւ թէ այլ հանրապետութեանց մէջ ապրող հայորդիներու կեանքին մէջ:

Տիրա Գրիգոր Ոսանճեան խօսք առաւ եւ նկարներով ու քարտէզներով ներկայացուց
Ստեփանաւան քաղաքի վերաշինութեան նախագիծն ու ծրագրերը, ընդհանուր
տեղեկութիւններ տալով նաեւ միւս աւերուած քաղաքներու եւ զիւղերու մասին:

Ժողովականներուն բաժնուեցան Ստեփանաւան քաղաքի շէնքերու կարիքները
բացատրող եւ նախահաշիւները նախատեսող տեղեկագիրներ:

Ժողովը փակուեցաւ այն առաջադրութեամբ, թէ յաջորդ օր իւրաքանչիւր կազմակեր-
պութիւն որոշ ծրագրով մը պիտի գար եւ կատարէր ընդհանուր առաջարկներ:

Երեքշաբթի 7 Փետր. առաւօտեան ժամը 11:00-ին բացուեցաւ խորհրդակցական
ժողովի երրորդ նիստը, Վեհափառներու հովանաւորութեամբ:

Իւրաքանչիւր առաջնորդութեան եւ ժողովական կազմակերպութեան ներկայացուց-
իչներ ուղղեցին հարցումներ որոնց լրացուցիչ պատասխաններ տրուեցան Վազգէն
Վեհափառի, Տիրան Սրբազանի եւ Տիրա Գ. Ոսանճեանի կողմէ: Ապա, հերթով, ամէն
մէկը ներկայացուց իր հետաքրքրութեան եւ մտահոգութեան մարզին մէջ ինկած
չինարարական ծրագրի մը նախապատուութիւնը:

Ժողովի աւարտին խօսք առաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, որ շնորհակալական զգա-
ցումներ յայտնեց ետք մասնաւորեց այն իրողութիւնը, թէ այս խորհրդակցութեան
գումարումը այն երկու օրերու ընթացքին աւարտ մը չէ Հայաստանի օգնութեան ձեռք

երկարելու մեր համագալին ճիգին, այլ սկիզբ մը որ նոր մղում մը պէտք է տայ մեր
բոլորի հաւաքական աշխատանքներուն:

Վերջին խօսքը արտասանեց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, որ իր գոհունակութիւնը
յայտնեց ցարդ կատարուած իրագործումներուն համար ինչպէս նաեւ այս երկու օրերու
ընթացքին եղած խորհրդակցութեանց արդիւնաւորութեան համար ու իր հայրական
օրհնութիւնը տուաւ յաջորդելիք գործերու յաջողութեան համար:

Ժողովը փակուեցաւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի «Պահպանիչ»-ով եւ «Հայր Մեր»-ով:

Ը. ԷՔԻԻՄԵՆԻՔ ԸՆԹՐԻՔ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

Նոյն երեկոյ ժամը 5:30-ին, էջմիածնի թեմի Առաջնորդարանի Հայկ եւ Ալիս Գաւուր-
ճեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ընթրիք մը Վեհափառ հայրապետներու
նախադահուութեամբ եւ մասնակցութեամբ օտար եւ հայ եկեղեցականներու ու այլ կրօն-
ներու մարդասիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու: Սոյն ընթրիքին
պատուոյ սեղանին վրայ տեղ գրաւած էր նաեւ Վերապատուելի ձէսի ձէքսըն, որ
Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներուն ու հայ ժողովուրդին յայտնած էր իր
ամբողջական զօրակցութիւնը դժբախտութեան առաջին պահերէն սկսեալ:

Ընթրիքի ընթացքին, Նիւ Եորքի Ռուս եկեղեցւոյ Մեղրոպոլիտը՝ Մեթոսիոս
Արքեպիսկոպոսը Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին ներկայացուց չէք մը, որպէս
օժանդակութիւն Հայաստանի աղէտեալներուն՝ իր համայնքին կողմէ:

Ընթրիքի աւարտին խօսք առաւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, որ իր սրտազգաց
երախտագիտութիւնը յայտնեց Հայաստանի ժողովուրդին հանդէպ ցոյց տրուած օգնու-
թեան եկեղեցական, պետական մարդասիրական բնոյթին ու ամբողջ աշխարհի
համամարդկային ազնուազոյն վերաբերմունքին համար: Մասնաւոր շնորհակալութեան
խօսք ուղղեց ամերիկացի ժողովուրդին եւ ԱՄՆ-ի նախագահ Ճորճ Պուլչին, որ իր որ-
դին եւ թոռնիկը դրկած էր Հայաստան ու Ս. էջմիածին, ու վերապատուելի ձէսի
ձէքսընին որ այցելած էր Մայր Հայրենիք ու Ս. էջմիածին ու զացած վիրաւոր
մանուկներու հիւանդանոցները ու խաղալիքներ բաժնած անոնց: Վեհափառը աւար-
տեց իր խօսքը շեշտելով, թէ շինարարական աշխատանքներու իրագործման համար հայ
ժողովուրդը կարիք ունի ամբողջ աշխարհի նեցուկին:

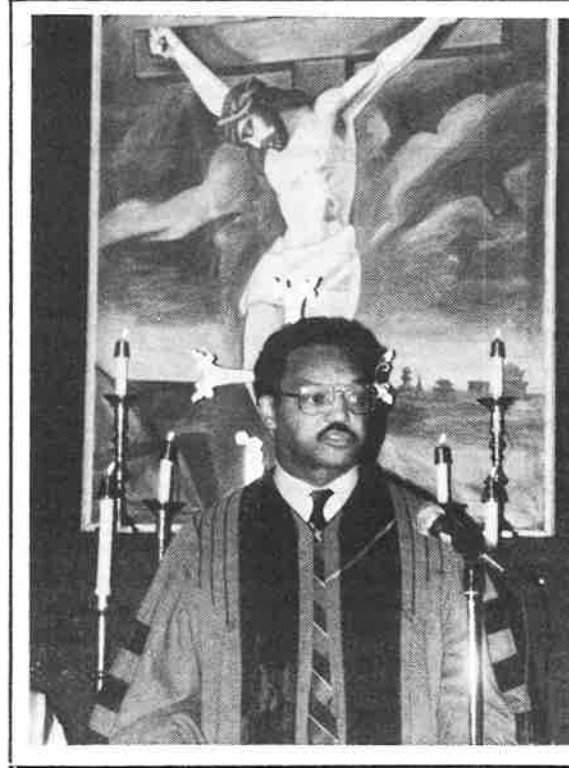
Ընթրիքին ետք օտար եւ հայ եկեղեցականներու թափօրը, Վեհափառ հայրերու
զլխաւորութեամբ ուղղուեցաւ Ս. Վարդան Տաճարը, ուր կատարուեցաւ էջիւմէնիք
աղօթք Հայաստանի երկրաշարժի զոհերուն եւ վերապրողներուն համար:

Աղօթքի աւարտին քարոզեց Գարեգին Բ.:

Սրտի խօսք մը արտասանեց նաեւ Վերապատուելի ձ. ձէքսըն, որ իր Հայաստան ու
Ս. էջմիածին այցելութեան տպաւորութիւնները բաժնեց հաւատացեալներուն հետ եւ
կոչ ուղղեց բոլորն մնալու հայ ժողովուրդի կողքին եւ զօրացնելու զայն պատմու-
թեան ամէնէն դժուար պահերէն մէկուն ընթացքին մանաւանդ արտայայտելու աշխարհի
բոլոր մարդոց սիրոյ ու խաղաղութեան համապարփակ ցանկութիւնն ու տեսիլքը՝
անխորտակ հայ ժողովուրդին միջոցաւ:

Աղօթքը վերջացաւ Վազգէն Վեհափառի օրհնութեամբ եւ թափօրը ուղղուեցաւ
առաջնորդարան:

շար. էջ 6

Photos by Harry Koundakjian

The Rev. Jesse Jackson delivers an emotion-packed speech to the congregants during the ecumenical service at St. Vartan Cathedral. "You've known massacre, genocide, you've known Stalinism, you've known Marxism, and yet none of this adversity has broken your spirit. Yesterday's pain and despair, and tomorrow's hope and possibility bring us here together tonight." In a well-received and stirring speech His Holiness Karekin II declared "Armenian historiography is not equal only to martyrology. We've seen many ruins, but have never been ruined, seen many tombs, but never been reduced to those tombstones. Tragedy must never lead us to despair. With determination and faith, our people will rise from the ashes and rebuild our country in the image of Christ. . . How did we survive 2000 years? With faith in Christ, faith in the dignity of our nation. We shall walk hand in hand. We shall overcome!"

His Holiness Karekin II addresses the representatives of Armenian American organiza-
tions during the two-day meeting held at St. Vartan Cathedral. The first day His Holiness
Vazken I and other officials provided up-to-date information about conditions in
Armenia and what is needed from the Diaspora. The second day representatives of the
organizations presented reports of their efforts in raising funds. The meetings concluded
on a positive note as representatives pledged their support Vazken I and Armenia.

Թ. ՎԵՀԱՓՈԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ՄԷՋ

1. Ծաշկերոյթ ի պատիւ գոյգ հայրապետներուն

Չորեքշաբթի 8 Փետր. յետմիջօրէի ժամը 2:30-ին, Վեհափառ Հայրապետները ընկերակցութեամբ Թորոնթո, Մետրոպ, Վաշինգթոն եւ Տիրան Սրբազաններու ու Նարեկ Վարդապետի մեկնեցան Ուաշինկթըն մայրաքաղաք:

Ուաշինկթընի Բարբ Հայաթ պանդոկին մէջ իրիկուան ժամը 6:30-ին կազմակերպուած էր պաշտօնական ճաշկերոյթ մը ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետներուն եւ յետմիջօրէի ընկերակցութեան ղեկավարներուն: Բարբ Հայաթ պանդոկին մէջ իրիկուան ժամը 6:30-ին կազմակերպուած էր պաշտօնական ճաշկերոյթ մը ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետներուն եւ յետմիջօրէի ընկերակցութեան ղեկավարներուն: Բարբ Հայաթ պանդոկին մէջ իրիկուան ժամը 6:30-ին կազմակերպուած էր պաշտօնական ճաշկերոյթ մը ի պատիւ Վեհափառ Հայրապետներուն եւ յետմիջօրէի ընկերակցութեան ղեկավարներուն:

Ճաշկերոյթի ընթացքին խօսք առին Գոնկրէսմէններ եւ դիւանագէտներ Ռուբըթ Տօլ, Թոնի Գոնկրէս, Գարլ Լէյվին եւ դեպքային Ուիլ Ղըմ Ումէյսթըր, որոնք վեր բերին Հայ ժողովուրդի ու ամերիկահայութեան արժանիքներն ու տոկուն նկարագիրը որոնց վերջին փորձաքարը Հանդիսացաւ Դեկտ. 7, 1988-ի երկրաշարժը:

Ուաշինկթընի Հայ գաղութին անունով բարի պալուստ մաղթեց Վրթանէս քահանայ Գալայճեան:

Սրտան սեղանավարութիւնը կատարեց Գարլ Պազարեան: Գործադրուեցաւ զեղարուեստական յայտագիր մը մասնակցութեամբ երգչուհի Էլադա Չարսոյանի եւ դաշնակահարութեամբ Ալիս Փափազեանի: Տպաւորիչ էր այն պահը երբ Ուաշինկթընի ամերիկեան դպրոցներէն մէկուն աշակերտութեան կողմէ շուրջ 300 ստորագրութիւն կրող անկողինի ծածկոց մը փոխանցուեցաւ Վազգէն Վեհափառին որպէսզի Հայաստանի մէջ Հայ մանուկի մը տանի:

Ճաշկերոյթի աւարտին իրենց պատգամը տուին Վեհափառ Հայրապետները: Նոյն գիշեր պանդոկին իր յարկաբաժինին մէջ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ընդունեցաւ պաշտօնական այցը Լիբանանի դեսպան Ապտալա Պու Հապիպի եւ անոր տեղակալին ու խօսեցաւ Լիբանանի այժմու քաղաքական իրավիճակին մասին:

2. Այցելութիւն Սպիտակ Տուն

Հինգշաբթի 9 Փետր., 1989-ի առաւօտեան ժամը 10:00-ին, Վեհափառ Հայրապետները այցելեցին ԱՄՆ-ի նախագահ վսեմաշուք Տիրա Ճորճ Պուշին Սպիտակ տան մէջ: Շուրջ կէս ժամ տեւող տեսակցութեան ընթացքին Վեհափառ Հայրերը խօսեցան Հայաստանի երկրաշարժին եւ անով ստեղծուած ազգերու իրար մերձեցման շրջագիծին մէջ պարզուող ցաւի համազորութեան ու եղբայրութեան միջոցառումներին մասին ու շեշտեցին վերահիտուեցան ընթացքին մէջ բոլոր ժողովուրդներու բերելիք ներդրումին անհրաժեշտութիւնը: Վազգէն Ա. Կաթողիկոս յուզուեց յիշեց նախագահին գաւիթն եւ թողան Հայրենիք ու Ս. Էջմիածին այցելութիւնը ու այդ յատկանշական քայլին դիմաց Հայ ժողովուրդին մէջ ստեղծուած երախտագիտական զգացումը: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս նաեւ անդրադարձաւ Լիբանանեան 15-ամեայ տագնապին ու անոր դրական լուծման մէջ Միացեալ Նահանգներու ունենալիք կարեւոր դերակատարութեան: Նուէրներու փոխանակումով աւարտեցաւ սոյն նշանակալից Հանդիպումը:

3. Աղօթք Գոնկրէսի մէջ

Վեհափառ Հայրապետները, իրենց շքախումբով, գացին Գարիթըլ Հիլ ուր Վազգէն Ա. Կաթողիկոս կատարեց Գոնկրէսի բացման աղօթքը: Յատուկ խօսք արտասանեցին Հայ Գոնկրէսմէնի Չիփ Փաշայանի եւ Գոնկրէսմէնի Թոնի Գոնկրէս: Խմբանկարներ առնուեցան Գոնկրէսի Սփիլըր՝ Ճիմ Բայթի գրասենեակին մէջ եւ մտերմիկ խօսակցութիւններ եղան խումբ մը Գոնկրէսմէններու հետ:

4. Այցելութիւն Սովետական Դեսպանատուն

Կէսօրուան ժամը 12:00-ին Վեհափառ Հայրապետներն ու շքախումբը անդամներ այցելեցին Սովետական դեսպանատուն եւ դիմաւորուեցան դեսպան Տոպիլինի եւ անոր ազնուափայլ տիկնոջ ու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու կողմէ: Ի յարգանս Կաթողիկոսներուն դեսպանը ճաշկերոյթ մը տուաւ եւ բարի գալուստի խօսք մը արտասանեց: Վազգէն Բ. Գարեգին Հայրապետները պատասխանեցին սիրոյ խօսքին ու ընդգծեցին իրենց այցի նպատակն ու բնոյթը, շնորհակալութիւն յայտնեցին Սովետ Միութեան Կեդրոնական Իշխանութեանց եւ զանազան Հանրապետութեանց Հայաստանի երկրաշարժին առթիւ ցուցաբերած խնամքին եւ կէսօրուան ճաշի հիւրասիրութեան համար: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց Ղարաբաղի Մոսկուայի անմիջական տնօրինութեան տակ դրուելուն առողջ որոշումին համար, բայց ցաւով յիշեց անկարգապահութեան պիտակին տակ բանտարկուած մտաւորականներու պարագան որոնց ազատ արձակումը աւելիով պիտի բարձրացնէ Հայ ժողովուրդի ոգին ու վստահութիւնը Կորպաչովի ու Ռուսիոյ կեդրոնական իշխանութեանց հանդէպ:

5. Այցելութիւն Հայ Վիրապ Մանուկներու

Վեհափառ Հայրերը, Ռուս Դեսպանն ու տիկինը եւ շքախումբը անդամներ ուղղուեցան Մէնթ Անտրուզ բանակային օդակայանը: Հոն հասաւ նաեւ Ամերիկայի Առաջին Տիկինը Պարպարա Պուշ եւ ողջունեց Հայրապետները: Ապա, յատուկ ինքնաշարժով մը, Վեհափառ Հայրերը առաջնորդուեցան զինուորական այն օդանաւը, որ Հայաստանէն ծանրօրէն վիրաւորուած 38 մանուկներ բերած էր Ուաշինկթըն՝ Ամերիկայի զանազան հիւանդանոցներու մէջ դարմանուելու համար:

Օղանաւին մէջ, Վեհափառները խօսակցեցան Հայ մանուկներուն եւ անոնց ընկերացող ծնողներուն հետ, օրհնեցին զանոնք եւ շուտափոյթ ապաքինում մաղթեցին:

Ժ. ՎԵՀԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Նոյն օրը, իրիկուան ժամը 6:00-ին, Վեհափառ Հայրապետները ժամանեցին Նիւ Եորք եւ դիմաւորուեցան խումբ մը Հայ հոգեւորականներու կողմէ եւ ուղղուեցան բարեսիրական ընկերութեան մը՝ Էթի օֆ Քանչըսի կեդրոնատեղին, ուր պաշտօնական ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր ի պատիւ գոյգ Վեհափառ Հայրերուն, որուն հրաւիրուած էին զանազան ազգերու դեսպաններ, կրօնական ու մարդասիրական միութեանց ներկայացուցիչներ եւ Հայ ազգայիններ: Նիւ Եորք գտնուող Հայ հոգեւորականները մաս կը կազմէին Հայրապետական շքախումբին: Ընդունելութեան ընթացքին գործադրուեցաւ յայտագիր մը, որ կ'ընդգրկէր պաշտօնական խօսքեր եւ աղօթք մը: Խօսք առին ընկերակցութեան նախագահը՝ Բարբի Շնայտըր Ատենայեանը եւ դեսպան Տիրա: Իրենց պատգամները փոխանցեցին Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները, բացատրելով իրենց միատեղ ըլլալու պատճառն ու երջանկութիւնը Նիւ Եորքի մէջ, անդրադառնալով Հայաստանի բաժին ինկած աղէտի ահաւորութեան եւ զայն յաղթահարելու Հայ ժողովուրդի վճռակամութեան՝ ազգային վերաշինութեան ամուր նկարագրով եւ բոլոր ազգերու ընձեռած օժանդակութեամբ: Շնորհակալութիւն յայտնեցին տեղի ունեցած հիւրասիրութեան համար ու մաղթեցին որ ընկերակցութիւնը յաջողութեամբ յառաջ տանի իր բարեսիրական գործունէութիւնները:

Ընդունելութեան աւարտին կատարուեցաւ նուէրներու փոխանակում:

ԺԱ. ՀԱՆԳԻՊՈՒՄ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅԼ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ուրբաթ 10 Փետր. իրիկուան ժամը 8:00-ին, Գաւուքճեան սրահին մէջ կազմակերպուած էր Հայ բժիշկներու եւ շինարարական մարզէն ներս Հայ մասնագէտներու Հան-

դիպում մը գոյգ Վեհափառ Հայրապետներու հովանաւորութեամբ:

Սոյնհանդիպման ընթացքին բժշկապետ Յովսէփեան խօսեցաւ իր եւ իրեն ընկերացող խումբին Հայաստան այցելութեան, կատարած խնամատարական գործին եւ կրած տպաւորութեանց մասին: Միաժամանակ ցոյց տուաւ սահիկներ եւ անդրադարձաւ վերակառուցման աշխատանքներուն ներկաներուն բերելիք նպաստին՝ մասնագիտական մակարդակի վրայ:

Փակման խօսքը կատարեց Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, որ անգամ մը եւս շեշտեց Հայրենիքի վերաշինութեան մէջ սփիւռքահայութեան ու մանաւանդ ամերիկահայութեան ընձեռելիք ոչ այնքան նիւթական, այլ մասնաւորաբար թէքնիք ներդրումին, ու այդ դիւտանկիւնէն կենսական նկատեց այս Հանդիպումը:

Վեհափառ Հայրն ու Փրօֆէսորը պատասխանեցին ուղղուած հարցումներուն: Երեկոն փակուեցաւ Վազգէն Վեհափառի «Պահպանիչ»-ով:

* * *

Նոյն գիշեր, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ընկերակցութեամբ Տ. Մետրոպ, Տաթև եւ Եփրեմ Սրբազաններու ու Տ. Անուշաւան, Միւռոն, Շահէ եւ Նարեկ Վարդապետներու, ընթերցի հիւրը եղաւ Տէր եւ Տիկ. Հրայր եւ Աննա Յովնանեաններուն իրենց Նիւ Եորքի նոր բնակարանին մէջ: Ընդունելութեան Վեհափառ հօր հետ էին նաեւ վեհամայրը եւ ընտանեկան պարագաները Տէր եւ Տիկ. Գէորգ, Ժիրայր ու Վահագն Յովնանեաններ իրենց զաւակներով:

ԺԲ. ՎԵՀԱՓՈԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆԵՐԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Ս. ԼՈՒՍԱՌՈՐԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒՅՑ ՄԷՋ

Շաբաթ 11 Փետրուարին Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոս պիտի վերադառնար Ս. Էջմիածին: Թեմիս Առաջնորդ Բարձր. Տ. Մետրոպ Ս. Արք. Աշճեանի հրաւերին ընդառաջելով Նորին Սրբութիւնը օդակայան մեկնումէն առաջ կանոնական աղօթքը կը կատարէր Նիւ Եորքի Ս. Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Կէսօրէ ետք ժամը 2:00-ին Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսները, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկսուածներու շարքերուն մէջէն, թափօրով եւ ամպհովանիի ներքեւ գոր կը կրէին Վահագն Յովնանեան, Գէորգ Աւետիսեան, Զաւէն Անտրիկեան եւ Զաւէն Տատիկեան, մուտք կը գործէին մայր եկեղեցիէն ներս իրենց կողքին ունենալով Նիւ Եորք գտնուող բոլոր թեմակալ առաջնորդները, վարդապետ եւ քահանայ Հայրերը եւ ժողովուրդային բազմութիւն մը: 1933-էն ի վեր առաջին անգամ էր որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Մայր Աթոռի միաբանութեան անդամ եկեղեցական Հայրեր Հիւսիսային Ամերիկայի Ս. Էջմիածնի հովանիին ներքեւ գտնուող թեմի կրօնաւորներ միասին ու պաշտօնակապ կ'այցելէին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանիին տակ եղող եկեղեցի մը: Նոր էջ մը կը բացուէր Հայ ժողովուրդի ու յատկապէս Ամերիկայի Հայորդիներու ազգային-եկեղեցական կեանքին մէջ, որ կը խորհրդանշուէր սիրով, համբաւով խօսեցաւ, միաբանութեամբ եւ եղբայրութեամբ եւ իր գազաթնակէտին կը հասնէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ու Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Հայրական օրհնութեամբ եւ շնորհակց այցելութեամբ: Ամէն Հայ հրճուանքի մագնիսացում մը կ'ապրէր ուրախութեան ու միասնականութեան արտի մը բաժին կ'իյնար բոլորին ու երջանիկ յուզումի արցունքներ կը թափէին շատերու աչքերէն: Հայ ժողովուրդի զաւակները Հայ եկեղեցւոյ ու Հայ ազգի անբախտելիութիւնը ու միասնականութիւնը գործնապէս կը հանդիսադրէին ի ներկայութեան իրենց Վեհափառ Հայրապետներուն: Վկայութեան ու հաղորդութեան պահ մըն էր որ բոլորին կեանքին մէջ կը հեղուր նոյն Աստուծոյ, նոյն եկեղեցւոյ եւ նոյն ազգին մէջ ու անփոփոխելի շնորհքը, հաւատքը եւ տեսիլը:

Նախկան կանոնական աղօթքը, ողջոյնի խօսք մը կ'արտասանէր Առաջնորդ Տ. Մետրոպ Արք. Աշճեան:

Մետրոպ Սրբազան կը հրաւիրէր նաեւ Արեւմտեան թեմի առաջնորդ Տ. Տաթև Արք. Սարգիսեանը, որ իր խօսքը ուղղէր: Տաթև Սրբազան կ'անդրադառնար այս եզակի պահուան խորութեան ու անմոռանալիութեան եւ կ'ըսէր. — «Վեհափառ Հայրեր, դուք եկաք, տեսաք եւ յաղթեցիք: Մենք ձեր յաղթանակի փառապսակը գետին պիտի չձգենք»:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս սրտի խօսք մը կ'ուղղէր, կը յայտնէր իր անսահման ուրախութիւնը Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ մայր եկեղեցւոյ մէջ աղօթակից ըլլալու պատմական պահուան համար ու կը հրաւիրէր Վազգէն Վեհափառը իր պատգամը փոխանցելու:

Վազգէն Վեհափառ արտալից խօսքով մը կը յուզուէր ու կը խանդավառէր ներկայ ժողովուրդը, նաեւ կը յայտնէր իր մասնաւոր երջանկութիւնը Ս. Լուսաւորիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ գտնուելուն համար: Իր խօսքի աւարտին Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի կը նուիրէր Հայ մանրանկարչական նմուշ մը 13-րդ դարու, եւ Մետրոպ Արքեպիսկոպոսի կը յանձնէր Ս. Էջմիածնէ բերուած Միւռոնաթափ Աղանի մը որպէս նուէր Ս. Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցւոյ պատմական այս այցելութեան առթիւ:

«Հայր Մեր»-ով, «Պահպանիչ»-ով, «Հայրապետական մաղթերգ»-ով ու «Կիլիկիոս»-ով թափօրը կը հեռանար եկեղեցիէն ու հօգիներու գնացքն էր որ անգամ մը եւս միասնաւորուած կը թափանցէր Հայ կեանքէն ներս՝ եղբայրութեան նոր խմորում մը բերելով Հայորդիներուն մէջ:

ԺԳ. ՄԵԿՆՈՒՄ ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Հոգեւորականաց դասը, ժողովրդային խումբ մը եւ Յովնանեան եւ Սրբոց Նահատակաց վարժարաններէ աշակերտական խումբ մը Վեհափառ Հայրապետները կը տանէին Դէնկտի օդակայան ուրիշ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Տիրան Եպ. Կիրեղեանի ու Տիրա Գրիգոր Խանճեանի ընկերակցութեամբ կ'ուղեւորուէր Ս. Էջմիածին՝ Մոսկուայ վրայով:

Օդակայանի պաշտօնական հիւրերու յատուկ սրահի մը մէջ ներկաներ վերջին պատհանութիւնը կ'ունենային ստանալու Վազգէն Վեհափառի Հայրական օրհնութիւնները: Աշակերտներ հանդէս կուգային ազգային ու Հայրենասիրական երգերով ու արտասանութիւններով: Վազգէն Վեհափառ իր Հայրական խօսքը կ'ուղղէր աշակերտութեան ու կը յորդորէր սիրել Արարատը, Հայրենիքը, Հայ լեզուն եւ Հայ եկեղեցին: Աշակերտներ Վեհափառ հօր կը յանձնէին «Ձեռքեր» նկարուած պաստառ մը, երկրաշարժէն քանդուած քաղաքներու եւ գիւղերու անունները կրող ու Արարատը ներկայացնող եւ իրենց ստորագրութիւնները ունեցող, տանելու Հայաստանի մանուկներուն՝ սիրոյ եւ եղբայրութեան արտայայտութիւն:

Վազգէն Վեհափառ կ'ողջագուրուէր Գարեգին Վեհափառի հետ եւ «Պահպանիչ»-ով օրհնելէ ետք բոլորը, կը բարձրանար օդանաւ:

ԺԴ. ՏԵՍԱՌՆԸՆԴԱՌԱՋԻ ԾԱՇԿԵՐՈՒՅԹ

Նոյն գիշեր, ժամը 9:00-ին, Փրագա պանդոկին մէջ տեղի կ'ունենար Ազգ. Առաջնորդարանի Տիկնանց միութեան «Լոյսի Տօնակատարութեան» Տեսուչնախաղի ասանդական ճաշկերոյթը 14-րդ անգամ ըլլալով, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ:

Վեհափառ հօր սեղանի օրհնութեանէն ետք կը կատարուէր մոմավառութիւն, երբ տիկնանց միութեան անդամուհիներ կը մօտենային Վեհափառին եւ Առաջնորդ Սրբազանին ու մոմերու կայծով կը վարէին սեղաններու վրայ դրուած մոմերը:

Ճաշկերոյթի հանդիսավարութիւնը կը կատարէր Տիկ. Ճուլիա Թաշճեան:

Կը գործադրուէր զեղարուեստական յայտագիր մը մասնակցութեամբ Թորաթիեան

շար. էջ 6-էն

Ղուկասի քառակուսի եւ երգչուհի էլիզա Չախոյանին, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Ալիս Մանուկեանի:

Բարի գալուստի խօսք մը կ'ուղղէր Մերոպ Արք. որ կը յայտնէր այս տարուան Տեառնընդառաջի ճաշկերոյթին եզակի բնոյթը վերջին շաբթուան ընթացքին մեր կեանքին մէջ պատահած երեւոյթներու ծիրին մէջ ու մանաւանդ վեհափառ հօր ներկայութեան այս առիթը թէ որպէս մեր հայրը եւ թէ այս աւանդութեան հիմնադիրը Նիւ Եորքի մէջ:

Գարեգին Վեհափառ իր հայրական օրհնութեան խօսքով կը վերլուծէր աւանդութիւն եւ ընծայում բառերը ու մարդկային կեանքը կը բնորոշէր որպէս մարդուն նուէրը Աստուծոյ այն շրջագիծին մէջ որով Աստուած իր Միածին Որդւոյն Մարդանալովը ընծայաբերեց մարդոց փրկութեան խորհուրդին:

Ճաշկերոյթի աւարտին տեղի կ'ունենար վիճակահանութիւն:

ԺԵ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈՋ

Կիրակի 12 Փետրուար կէսօրուայ ժամը 2:00-ին Սէնթ Ճոն Տը Տիւայն Տաճարին մէջ Ս. Պատարագ կը մատուցանէր եւ կը քարոզէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոս: Առընթերակայ Եպիսկոպոսներն էին Տ. Տաթեւ Եպս. Ղարիպեան եւ Տ. Գրիգորիս Եպս. Բունիաթեան: Վեհափառ հօր կ'ապաստակէին Տ. Մերոպ եւ Տ. Տաթեւ Արքեպիսկոպոսները: Պատարագին ներկայ էին Նիւ Եորք գտնուող եւ այլ գաղութներէ ժամանած հայ եւ օտար հոգեւորականներ եւ բազմահարգ ժողովուրդ:

Պատարագիչ հայրապետը թափօրով կը յառաջանար մինչեւ Տաճարին ատենը, ուր Տաճարին աւագերէցը յանուն թեմի Եպիսկոպոսին եւ ժողովուրդին բարի գալուստի խօսք մը կ'արտասանէր: Վեհափառ իր գոհունակութիւնը եւ շնորհակալութիւնը կը յայտնէր առաջին անգամ ըլլալով այս Տաճարին մէջ պատարագ մատուցանելու առիթին համար ու կը շեշտէր հայ եկեղեցւոյ Գրիստոնեայ քոյր եկեղեցիներու հետ ունեցած սիրայիւր յարաբերութիւնը:

Պատարագը կ'երգուէր Նիւ Եորք-Նիւ Ճըրզի հայ եկեղեցիներու միացեալ երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Գրիս Գալֆաեանի:

Վեհափառ հայրապետը կը խօսէր հոգելից ու բոցաշունչ քարոզ մը, ուր կ'ողջունէր ներկայութիւնը Եպիսկոպոսական եկեղեցւոյ թեմակալ Սուր Եպիսկոպոսին, հայ կաթողիկէ եւ Աւետարանական հոգեւորականութեան ու գնահատանքով կը յիշէր անունները Թորոս Արք. Մանուկեանի, Մերոպ Արք. Ալեքեանի, Վաչէ Արք. Յովսէփեանի եւ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի, Տաթեւ Եպս. Ղարիպեանի եւ Գրիգորիս Եպս. Բունիաթեանի, որոնք ամբողջ շաբաթ մը թողուցին իրենց առաջնորդական պատասխանատուութիւնները եւ մասնակցեցան զոյգ վեհափառներու հովանաւորած նուիրական առաքելութեան:

Վեհափառը կրկին կը շեշտէր Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան թէ Հայաստանի վերաշինութեան եւ այլ մարզերու մէջ ամբողջական նեցուկ ըլլալու ճշմարտութիւնը:

«Անցեալ Կիրակի, մեր աւագ հոգեւոր եղբօր Վազգէն վեհափառի մատուցած անմահ պատարագը այս Մայր Տաճարին մէջ Աստուածային շնորհներու հայցման պատարագ էր մեր նպատակադրած առաքելութեան յաջողութեան համար: Այս պատարագը եւ կը նկատուի գոհաբանութեան պատարագ, որովհետեւ Աստուծոյ առաջնորդութեամբ եւ մեր բոլորի համագործակցութեամբ յաջող ելք մը ունեցան մեր խորհրդակցութիւնները եւ ծրագրումները՝ սիրոյ եւ եղբայրութեան շինիչ եւ առողջ մթնոլորտի մէջ»:

Պատարագի ընթացքին 15 եկեղեցականներ Ս. Հաղորդութիւն մատակարարեցին հաւատացեալներուն:

Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն երկբաշարժէն մահացածներուն եւ Սոււզայիթի մէջ զոհուած հայորդիներու հոգևոց խաղաղութեան համար՝ անոնց մահուան առաջին տարեկիցին առթիւ:

Պատարագէն ետք, ժողովուրդը քաջամարտի համար մօտեցաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ ստացաւ Նորին Սրբութեան օրհնութիւնները:

Թափօրը տաճարէն ելաւ «Հայրապետական մաղթերգով» եւ «Կիլիկիա»-ով:

Կիրակի գիշեր, վեհափառ հայրապետը Սրբազան եւ վարդապետ հայրերու ու խումբ ազգայիններու ընկերակցութեամբ հիւրասիրուեցաւ Տօթթ. եւ Տիկ. Եարութիւն ու Շաբէ Միսեհաններուն կողմէ: Ընթրիքի ընթացքին բաժակ առաջարկուեցաւ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի եւ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի արեւաշատութեան եւ երկար գահակալութեան համար:

ԺԶ. ԾԱՇ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի 13 Փետրուար կէսօրուան ժամը 1:00-ին վեհափառ հայրը գտնուեցաւ Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ եւ ճաշի սեղանակից ունեցաւ Առաջնորդ սրբազան հայրերը, Նիւ Եորք գտնուող Կիլիկեան միաբանութեան սրբազան եւ վարդապետ հայրերը, Քահարայ հայրերը, Ազգայիններ ու առաջնորդարանի պաշտօնէրէները: Ճաշի ընթացքին Մերոպ Արքեպիսկոպոս խօսք մը ուղղեց եւ վեհափառ հօր առողջութիւն ու բարի վերադարձ մաղթեց: Գարեգին Բ. Կաթողիկոս յայտնեց իր ուրախութիւնը

շար. էջ 8

John O. Vartan Donates 1 1/4 Million to Prelacy; Guides Earthquake Relief in Harrisburg Area

John O. Vartan, the Harrisburg, Pennsylvania based businessman and real estate developer, presented a gift of \$1,250,000 to the Prelacy to fund programs for education, the needy, the elderly, and development of clerical leaders.

Mr. Vartan, who has achieved phenomenal success in just 12 years, said he had been considering the donation for some time but was waiting for the right moment. The ever-increasing activities of the Prelacy and the earthquake prompted him to announce his donation immediately so that the day-to-day operation of the Prelacy would not suffer because of the fund raising efforts for Armenia.

Archbishop Mesrob Ashjian travelled to Harrisburg soon after the announcement to personally thank Mr. Vartan for his generous gift and also for his efforts

on behalf of the earthquake relief fund. When the disaster struck, Mr. Vartan quickly set up a special fundraising drive in Harrisburg, raising \$60,000 from local townspeople. He matched the sum and forwarded a \$120,000 check to the Prelacy's earthquake fund.

Mr. Vartan has also donated to the Armenian church the use of a day camp he recently purchased in New Jersey. The camp, according to Mr. Vartan, accommodates 300 children and features an Olympic-size pool, play area, tennis courts, baseball fields, and trails.

The Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America expresses its deep gratitude to Mr. Vartan and his family. Their contribution will enable the initiation and continuation of many projects serving our people now and for generations to come.

Mrs. Marie Keosheyan, mother of John O. Vartan, who recently donated 1 1/4 million dollars to the Prelacy for special projects, listens as her son dedicates the Allison Hill Community Center in Harrisburg, Pennsylvania. Mr. Vartan built the Center for the local community, and Mrs. Keosheyan was the guest of honor during the dedication ceremonies. Local politicians and residents praised Mr. Vartan for building the center which, they say, will keep children off the streets and provide senior citizens a place to meet. The Very Rev. Anoushavan Tanielian was present at the dedication representing Archbishop Ashjian. Mayor Stephen R. Reed commented, "I can remember no person, no group that has made a contribution of this significance to the City of Harrisburg in at least 40 years." Residents had struggled for years to build a center but several plans failed for a variety of reasons according to City Council President Reizdan B. Moore.

Students from Bleshman School Launch "Kids Helping Kids" Campaign

At precisely 11:41 a.m. on December 7, 1988, the foundation of Armenia was shaken. The time and date are now permanently recorded in the pages of history. So, too, are the tender stories. Like many news articles written and still to be written about the earthquake, the following account is taken from a letter sent to our Prelacy office recently. It is a stirring human interest story—one that depicts the depth of human compassion and love from children to children that not only will be documented permanently on paper but will also remain indelibly printed on the tablets of Armenian hearts everywhere. . . .

Students enrolled in a special program for the multiple handicapped at the Norman A. Bleshman School in Paramus, New Jersey, recently held a Bagel Sale to help raise money for the victims of the Armenian Earthquake. The students from Mrs. Rager's class launched this campaign of "Kids Helping Kids" during the month of January and raised \$272. "A donation table was also set up," said Mrs. Rager, "and all the children in our school saved their pennies to help the Armenian children."

The class initiated the project with a great deal of enthusiasm by preparing computer flyers and announcements and posting them along with maps of Armenia throughout the school. When told that thousands of children were separated from their parents during the occurrence of the earthquake, one of the students named Jonathon, expressed the desire to continue the outreach by writing to the Armenian children because "he wanted to make them feel better."

Joanna Baghsarian
Director Christian Education

NEW PUBLICATIONS AVAILABLE AT THE PRELACY BOOKSTORE

- THE ARMENIAN GENOCIDE: Documentation, Volume 2, by Institute for Armenian Problems, Munich 1988. Special Price \$69.00
- THE BLACK RAVEN by Murad Mathossentz United Kingdom 1988, 252 pp. \$18.50
- G HARABAGH: Documents of Armenian Architecture, Volume 19 Italy 1988, 110 pp. \$30.00
- HISTORICAL ATLAS OF ARMENIA, 2nd Edition New York 1988, 50 pp. \$25.00
- IN THE SHADOW OF THE FORTRESS: The Genocide Remembered by Bertha Nakshian Ketchian, U.S.A., 1988, 172 pp. \$11.95

Please add \$3.00 for postage and handling for each item ordered. Send order and check to:

The Armenian Prelacy Bookstore
138 East 39th Street
New York, New York 10016

շաբ. էջ 7-էն

ներկաներուն հետ սեղանակից ըլլալու առիթին համար ու անդրադարձաւ Հայաստանի աւերեալ շրջաններու վերաշինութեան ուղիին վրայ վերջին շաբթուան ընթացքին արձանագրուած յաղորդութեանց, Ամենայն Հայոց Հայրապետի եւ իր միասին Նիւ Եորք գտնուելու նպատակին եւ նաեւ ներկաներուն մէջէն ողջունեց մեր եկեղեցւոյ ու ժողովուրդին ամբողջական համագործակցութիւնը:

Ճաշէն ետք Կիրիլեան միաբանութեան ներկայ անդամներ — Տաթև Արք. Սարգիսեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Եփրեմ Եպս. Թապաբեան, Խաթալ Մ. Վրդ. Յակոբեան, Անուշահան Մ. Վրդ. Դանիէլեան, Միւսոն Վրդ. Ազնիկեան, Շահէ Վրդ. Փանոսեան եւ Նարեկ Վրդ. Ալեքսանդրեան Խորհրդակցական հանդիպում մը ունեցաւ վեհափառ Հայրապետին հետ ու տեղեկ դարձան միաբանական, վանական ու դպրեման վերջին լուրերու մասին:

Գիշերուան ժամը 7:00-ին վեհափառ Հայրը իր շքախումբով ընթրիքի հիւր եղաւ Տէր եւ Տիկ. Վահագն եւ Յամիկ Յովնանեաններուն, անոնց Նիւ Եորքի բնակարանին մէջ ուր կային շուրջ 25 հրաւիրեալներ:

ԺԷ. ՄԵԿՆՈՒՄ ԾԻՔԱԿՈ

Երեքշաբթի 14 Փետրուար առաւօտեան ժամը 10-ին վեհափառը, Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ վարդապետ Հայրերու հետ ուղղուեցաւ Նիւ Եորքի Լակուարտիա օղակայանը եւ մեկնեցաւ Երեւան բժշկական քննութեանց համար:

ԺԸ. ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Չորեքշաբթի 15 Փետրուարի երեկոյեան, վեհափառ Հայրապետը յետ բժշկական քննութեանց, Երեւանի վերադարձաւ Նիւ Եորք, ուր Լակուարտիա օղակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ Առաջնորդ Սրբազան Հօր, միաբան եւ քահանայ Հայրերու եւ ազգային-ներու կողմէ:

Նոյն գիշեր, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, ընկերակցութեամբ Տ. Մեսրոպ Սրբազան եւ միաբան Հայրերու, ընթրիքի հիւրը եղաւ Տէր եւ Տիկ. Արա Արալանեաններու, իրենց Նիւ Եորքի բնակարանին մէջ:

ԺԹ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՅՈՒՆԱՑ

ԵԱԳՈՎՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԵՏ

Հինգշաբթի 16 Փետրուարի կէսօրէ ետք ժամը 3:30-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Նիւ Եորքի Ազգ. Առաջնորդարանէն շքախումբով մը ուղղուեցաւ դէպի Յունաց Առաջնորդարանը, տեսակցելու Յունաց Առաջնորդ եւ վեհափառ Հօր մտերիմ բարեկամ Եագովոս Արքեպիսկոպոսի հետ եւ մեկնումի կանոնական աղօթքները կատարելու Առաջնորդարանի մատրան մէջ:

Առաջնորդարանի մուտքին վեհափառ Հայրապետը դիմաւորուեցաւ Եագովոս Արքեպիսկոպոսի կողմէ եւ եղբայրական ջերմ ողջագոյրումէ ետք առաջնորդուեցաւ հիւրասրահ:

Վեհափառ Հօր եւ Եագովոս Արքեպիսկոպոսի առանձին կարճատեւ զրոյցի պահէն ետք, Առաջնորդարանի ճաշասրահին մէջ վեհափառ Հայրապետը Հայ եւ յոյն միաբան Հայրեր, հիւր եղան Եագովոս Արքեպիսկոպոսի: Վեհափառ Հօր շքախումբին մաս կը կազմէին Առաջնորդ Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան, եւ Նիւ Եորք գտնուող միաբան եւ քահանայ Հայրեր եւ ազգայիններ:

Հիւրասիրութեան հետ վեհափառ Հայրապետը առաջնորդուեցաւ մատուռ ուր տեղի ունեցաւ կարճ արարողութիւն մը եւ կարդացուեցաւ մեկնումի կանոնական աղօթքները: Ապա, խօսք առնելով, Եագովոս Արք. վեր առաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի բարձր արժանիքները, քրիստոնէական հաւատքը, մարդասէր հոգին եւ կարեւոր դիրքը միջ եկեղեցական յարաբերութեանց ծիրէն ներս, անոր մաղթեց առողջութիւն եւ երկար տարիներ եւ խնդրեց որ վեհափառ Հայրապետը աղօթքներուն մէջ յիշէ զիրենք եւ «Պահպանիչ»-ով օրհնէ ներկաները:

Վեհափառ Հայրապետը «Պահպանիչ»-ով օրհնեց ներկաները եւ ջերմ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնեց Եագովոս Արքեպիսկոպոսին եղբայրական բարեմաղթութիւններուն եւ հիւրասիրութեան համար եւ ուրախութիւնը յայտնեց իր վերադարձի ճամբուն վրայ այս գեղեցիկ պատեհ առիթին համար: Վեհափառը փոխադարձաբար շնչտեց Եագովոս Արքեպիսկոպոսի միջ եկեղեցական յարաբերութեանց մէջ մեծ դէմք մը ըլլալը եւ հայասիրութիւնը:

Հրաժեշտի ողջագոյրումէն ետք, վեհափառ Հայրապետը շքախումբով ուղղուեցաւ դէպի Քէնէտի օղակայան:

Ի. ՄԵԿՆՈՒՄ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Հինգշաբթի, 16 Փետրուար 1989-ի երեկոյեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս պիտի վերադառնար Անթիլիասի Մայրավանք՝ Լոնտոնի ճամբով:

Հոգեւորականաց դասը, Ազգային Վարչութեան անդամներ եւ հաւատացեալ Հայր-դիներու խմբակ մը կ'սպասէր Քէնէտի օղակայանի Նիւ Եորք հիւրասրահին մէջ, ուր ժամանեց վեհափառը իր շքախումբով:

Ներկաներ վերջին պատեհութիւնը կ'ունենային ստանալու Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հայրական օրհնութիւնը: Յովնանեան եւ Սրբոց Նահատակաց վարժարաններու աշակերտութիւնը արտասանութիւններով, երգերով եւ ուղերձներով, բարի ճանապարհ կը մաղթէին վեհափառ Հօր իրեն յանձնելով իրենց նկարներով եւ ստորագրութիւններով կազմուած պատու մը, որուն վրայ գրուած էր «Իմ Հայ ժողովուրդ, ես բարակ մի թել քո հիւսուածքում տաք» Սիլվա Կապուտիկեանի խօսքը: Ապա վեհափառ Հայրապետը մանուկներուն ուղղելով իր խօսքը, թելադրեց որ անոնք ըլլան աշխատասէր, բարի խելացի եւ առողջ ծառ Հայոց պարտէզին մէջ:

Վեհափառ Հայրը շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ներկաներուն, որոնք անցնող շաբթուան ընթացքին ըլլոր եկեղեցական ձեռնարկներուն իրենց ներկայութեամբ փաստած էին իրենց հաւատարմութիւնը Հայց. Առաք. Ս. եկեղեցւոյ նկատմամբ: «Պահպանիչ»-ով օրհնելէ ետք աշակերտութիւնն ու ներկաները, բարի ճանապարհի մաղթանքներ եւ աջակցութիւն ստանալէ ետք, Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ միաբանութեան անդամներուն կողմէ առաջնորդուեցաւ դէպի օղակայան՝ վերադառնալու համար Անթիլիաս-Մայրավանք ի կատար ածելէ ետք այն պատմական առաքելութիւնը որուն համար եկած էր Նիւ Եորք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Հայրապետի հետ միասին:

PONTIFICAL VISIT

(continued from page 4)

Vazken I told the large audience of clergy and laymen that although the earthquake was a prime reason for his trip he was also deeply committed to the realization of mutual understanding and cooperation leading to true unity. He expressed the hope that the solidarity he and Karekin II feel will provide an impetus toward reconciliation. Karekin Vehapar expressed his profound thanks to his "elder brother" for inviting him to join him in the United States in order to coordinate relief efforts. Acknowledging that the earthquake had brought them together, he confided that even prior to the great disaster he had decided to go to Armenia in order to begin a dialogue between the two Sees. Karekin Vehapar pledged his solidarity with Vazken I saying, "We must all work together to bring our homeland out of its misery."

The immense and impressive Cathedral of St. John the Divine was the setting for the first Pontifical Divine Liturgy with His Holiness Vazken I as celebrant and preacher. In a prepared sermon delivered in Armenian and simultaneously translated into English, His Holiness told the 5,000 congregants about the condition of the homeland. He thanked his "brother" Karekin II for accepting his invitation to be by his side helping him in his mission. His Holiness spoke at length about the Karabagh controversy and the call for the return of the Kantsasar monastery in Karabagh. He spoke extensively about the religious revival spreading throughout Armenia. He spoke about the reunification of the Armenian church and expressed the hope that this initial step will lead to true unity.

The busy days that followed included a press conference at City Hall in New York City where Mayor Koch welcomed the two Pontiffs and outlined the actions he had taken on behalf of the Armenian earthquake relief efforts. An ecumenical dinner and service took place Tuesday evening, February 7, with the attendance of clergy from many denominations. The Rev. Jesse Jackson delivered an impassioned speech about his trip to Armenia. Rev. Jackson had just returned from Armenia; in fact, he arrived in New York on the same Aeroflot airline which brought His Holiness Vazken I to New York.

Meeting with President Bush

The two Catholicos met with President Bush at the White House, Thursday morning, February 9. They thanked the president for the efforts of the U.S. government and people. His Holiness Vazken especially thanked President Bush for sending his son and grandson to Armenia soon after the earthquake. That same afternoon the President's wife, Barbara, greeted another group of Armenian children who arrived in Maryland for medical treatment. The two Pontiffs were also on hand with their entourage, to greet and comfort the injured. This group was brought over under the sponsorship of Project Hope. A few days earlier a group of injured Armenians had arrived in New York under the sponsorship of Americares.

Meetings

Perhaps the most extraordinary event of the week were the two days of meetings with the participation of the major Armenian organizations in the American Diaspora. His Holiness Vazken I presided, sharing the dais with His Holiness Karekin II, Archbishop Torkom Manoogian, Archbishop Mesrob Ashjian, Archbishop Vatche Hovsepian, and Archbishop Datev Sarkissian.

Both Catholicos addressed the gathering. Vazken Vehapar reiterated the need of the Diaspora to have complete first-hand description of the intensity of the disaster. He also emphasized the need for western technology and equipment.

Karekin Vehapar pledged his support to Vazken I. He emphasized that the

AGONY & HOPE

(continued from page 2)

the people have remained steadfastly loyal to their church, despite challenges from conquerors. Prior to World War II, the Soviet government closed most Armenian churches and monasteries as it promoted scientific materialism. The church retained its hold on the people, though, and in recent years a spiritual revival has occurred. Reforms are allowing new churches to open and long-closed churches and monasteries to be renovated. The primate who heads the Armenian Church, Catholicos Vazken I, has guided the church in a moderating, reconciling role during the unrest. Though in March he appealed to Gorbachev for a just solution to the Armenians' dispute, he has not encouraged the church to lead the activist movement; in fact, he asked demonstrators to stop carrying his picture on placards. Nonetheless, the church will doubtless continue to provide the people with a sense of identity and uniqueness and a solace in time of difficulty.

On a clear day, especially in the early morning or at dusk, Mt. Ararat can be seen from Yerevan towering across the border in Turkey. Pointing heavenward, it is a vivid reminder to "Job's people," as many Armenians regard themselves, that God's promise of a new start after the flood was fulfilled here. The Armenian Apostolic Church keeps alive that memory and the hope for new life that comes even in the midst of misfortune.

Misfortune has most recently taken the form of an earthquake. And hardly had the dust settled from that catastrophe before new controversy surfaced. Spitak, a town virtually destroyed by the quake, had been one of the main refuges for Armenians fleeing Azerbaijan. The press quoted survivors complaining that while neighboring Georgians were aiding Armenia, Azerbaijan were gloating over the tragedy. Soviet rescue teams that evacuated injured children to Moscow hospitals heard Armenians claim that these children would never be returned and would be raised in non-Armenian homes.

This sense of unfair treatment gave rise to wild rumors and even hysteria in the earthquake's aftermath. But those who remained calm were encouraged by the government's response. The Soviets welcomed relief efforts from all over the world and, in an unusual open gesture, gave full reports of the devastation. Gorbachev cut short his triumphant visit to the United States to oversee personally the relief efforts. Revelations that many of the destroyed buildings were poorly constructed solemnly reminded observers of the stagnation of the Brezhnev era and of the importance of democratization.

But the curbing of the protest movement indicates the limit of democratization. Troops that had been sent in earlier were still strictly controlling popular activity at the end of the year. Many nationalist leaders were arrested and jailed for 30 days; others went into hiding. Armenian-language newspapers stopped reporting on the nationalist movement, whose leaders the Soviet press was attacking as extremists. Outward calm returned somewhat, but satisfactory resolution of the crisis remained elusive. The Armenian situation will test the strength of Gorbachev's reform policy.

Diaspora must play a role in the "advancement of the quality of life in Armenia."

Bishop Diran Gureghian, Primate of the Diocese of Moscow, gave an extensive report about the damage caused by the earthquake. Mr. Krikor Khandjian, a painter and well-known public figure in Soviet Armenia, presented the various projects that had been planned by officials of Stepanavan. His Holiness Vazken had earlier presented the proposition of the American Diaspora underwriting the reconstruction of that town.

NEXT MONTH: DETAILS OF MILLENNIUM CELEBRATION OF THE CATHEDRAL OF ANI